

Recessiepeiling gemeenten 2013

Remco Hoekman

*Mulier Instituut
sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek*

*Postbus 85445
3508 AK Utrecht*

*t 030-7210220
e info@mulierinstituut.nl
i www.mulierinstituut.nl*

Recessiepeiling gemeenten 2013

Doorwerking economische recessie op gemeentelijk sportbudget

Remco Hoekman

© *Mulier Instituut*
Utrecht, juli 2013

Inhoudsopgave

Samenvatting	7
1. Inleiding	9
1.1 Aanleiding	9
1.2 Onderzoeksopzet	9
1.3 Leeswijzer	10
2. Resultaten	11
2.1 Financiële situatie	11
2.2 Veranderingen in de sportuitgaven 2010-2014	12
2.3 Verwachting gemeentelijke uitgaven aan sport 2014-2018	14
2.4 Bezuinigingsstrategieën en bezuinigingsterreinen 2014-2018	16
2.5 Verwachte opbrengsten van het sportbeleid	18
2.6 Verdieping huurtarieven sportaccommodaties	19
3. Conclusies en slotbeschouwing	23
Literatuur	27

Samenvatting

Voor u ligt de rapportage ‘Recessiepeiling gemeenten 2013’, die het Mulier Instituut in juni van dit jaar in samenwerking met Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) heeft uitgevoerd. 169 sportambtenaren van evenzoveel gemeenten hebben ten behoeve van dit onderzoek een online vragenlijst ingevuld over de doorwerking van de economische recessie op het sportbeleid en het sportbudget in de eigen gemeente. Deze vragenlijst was in grote lijnen vergelijkbaar met de vragenlijst die in 2010 is gehanteerd bij een eerdere recessiepeiling. Hierdoor is het mogelijk om de uitkomsten van beide metingen te vergelijken. Hieronder volgen de belangrijkste uitkomsten en conclusies van het onderzoek.

- 68% van de gemeenten heeft in de huidige collegeperiode (2010-2014) bezuinigd op sport. Gemeenten hebben vooral bezuinigd op subsidies aan verenigingen (40% van de gemeenten) en door de tarieven voor sportaccommodaties te verhogen (32%).
- De bezuinigingen stoken grotendeels met de verwachtingen die in 2010 door gemeenten zijn uitgesproken. Alleen op de nieuwbouw van sportaccommodaties is duidelijk minder bezuinigd dan in 2010 was aangekondigd.
- Combinatiefunctionarissen en buurtsportcoaches lijken niet te hoeven vrezen voor hun baan. Wel wordt een groter beroep gedaan op partners voor cofinanciering.
- 70% van de gemeenten verwacht of weet zeker dat in de komende collegeperiode (2014-2018) op sport wordt bezuinigd. Dit heeft tot gevolg dat 59% van de gemeenten verwacht dat het sportbudget in de komende collegeperiode lager zal zijn dan in de huidige collegeperiode.
- 43% van de gemeenten is van plan om bezuinigingen te realiseren door andere beheersvormen door te voeren. Hierbij kan worden gedacht aan verzelfstandiging en mogelijk privatisering van de exploitatie en het beheer van sportaccommodaties.
- 93% van de gemeenten heeft óf al bezuinigd op sport óf gaat dat in de komende collegeperiode doen. Sport wordt niet harder getroffen dan andere sectoren, maar juist in grotere mate dan andere sectoren ontzien.
- Voor de komende collegeperiode zijn gemeenten vooral van plan om bezuinigingen te realiseren door tarieven te verhogen (49%), op subsidies te korten (46%), nieuwbouw van sportaccommodaties uit te stellen of te annuleren (44%) en te besparen op onderhoud en renovatie van bestaande sportaccommodaties (40%).
- 31% van de gemeenten geeft aan in de huidige collegeperiode te hebben bezuinigd op schoolzwemmen of anders in de komende collegeperiode te zullen bezuinigen op schoolzwemmen. Schoolzwemmen lijkt te gaan verdwijnen uit het gemeentelijk beleid.
- 90% van de gemeenten verwacht dat sporten in de komende vijf jaar duurder gaat worden voor de burger. 11% van de gemeenten probeert dit op te vangen door extra te investeren in minimaregelingen, zoals het Jeugd sportfonds.

- Het merendeel van de gemeenten verwacht ondanks de bezuinigingen evenveel of zelfs meer te gaan bereiken met het sportbeleid in de komende collegeperiode. 30% van de gemeenten verwacht dat het sportbeleid minder oplevert in de komende collegeperiode.
- In de komende collegeperiode zullen gemeenten een groter deel van de rekening voor het gebruik van sportaccommodaties neerleggen bij de gebruikers. Gemiddeld genomen betaalt de gebruiker van gemeentelijke sportaccommodaties nu 20% tot 40% van de werkelijke kosten. In de komende collegeperiode gaat 45% van de gemeenten de tarieven met meer dan de indexering verhogen. In de meeste gevallen gaat het om tariefsverhogingen variërend van 5% tot en met 20% boven op de indexering.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

In de eerste helft van 2013 is in de media veelvuldig aandacht geweest voor de financiële aspecten van de sport en de gevolgen die de sport ondervindt van de recessie. Centraal stond daarbij de financiële situatie bij sportverenigingen en de bezuinigingen bij gemeenten die leidden tot tariefsverhogingen en lagere subsidies en die zodoende de georganiseerde sport raken. Inmiddels heeft de PvdA in de Tweede Kamer vragen gesteld over het duurder worden van de sportbeoefening.

De verwachting is dat in de tweede helft van 2013, in het licht van de op handen zijnde gemeenteraadsverkiezingen, de discussie over de betaalbaarheid van de sport nog veel vaker zal worden gevoerd. Om deze discussie goed te kunnen voeren is, behalve informatie over de financiële situatie van de sportverenigingen, informatie nodig over de wijze waarop gemeenten invulling zullen geven aan eventuele bezuinigingsplannen en in hoeverre de sportsector hierbij zal worden geraakt door de gemeentelijke bezuinigingen.

In 2009 en 2010 heeft het Mulier Instituut in samenwerking met Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) recessiepeilingen uitgevoerd bij gemeenten om inzicht te krijgen in de doorwerking van de economische recessie op het gemeentelijke sportbeleid (Van Kalmthout e.a. 2010, Hoekman 2010). Duidelijk werd dat gemeenten in beperkte mate bezuinigingen op sport hadden doorgevoerd, maar wel voornemens waren om verder op deze post te gaan bezuinigen. Om zicht te krijgen op de mate waarin de voorgenomen bezuinigingen zijn doorgevoerd en bij te dragen aan de discussie rondom de betaalbaarheid van sportbeoefening heeft het Mulier Instituut in samenwerking met VSG in het voorjaar van 2013 een nieuwe recessiepeiling gehouden bij gemeenten. De recessiepeiling bij gemeenten heeft tot doel inzicht te geven (in de ontwikkeling) in de gemeentelijke uitgaven aan sport en de wijze waarop eventuele gemeentelijke bezuinigingen op het terrein van sport worden vormgegeven.

1.2 Onderzoeksopzet

Het Mulier Instituut heeft voor dit onderzoek in samenwerking met VSG 380 gemeenten benaderd met een uitnodiging om een online vragenlijst in te vullen. Per gemeente is één beleidsambtenaar sport en recreatie een persoonlijke inlogcode toegestuurd.

Om de onderhavige recessiepeiling te kunnen vergelijken met eerdere peilingen in 2009 en 2010 is eenzelfde vragenlijst gebruikt. Wel is aanvullend op de vragenlijst van de recessiepeiling uit 2010 (zie Hoekman 2010) aan het eind een extra blok vragen opgenomen over de tariefstelling van sportaccommodaties. Dit is ingegeven door signalen dat tariefsverhogingen voor sportaccommodaties leiden tot hogere kosten voor sporters en sportverenigingen en het sporten duurder maakt.

Het veldwerk voor het onderzoek is uitgevoerd in de eerste twee weken van juni 2013. In deze periode hebben 168 van de 380 aangeschreven gemeenten de vragenlijst ingevuld. Hiermee is een respons van 44 procent gerealiseerd.

1.3 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk beschrijven we de resultaten van de recessiepeiling. Waar dat relevant is, maken we een vergelijking met de resultaten van de recessiepeiling uit 2010. In het laatste hoofdstuk geven we de belangrijkste conclusies en volgt een slotbeschouwing over de gevolgen van de recessie voor het gemeentelijke sportbeleid. Tevens plaatsen we deze gevolgen in een breder perspectief: wat betekenen deze ontwikkelingen voor de sportende burger en voor de sportvereniging?

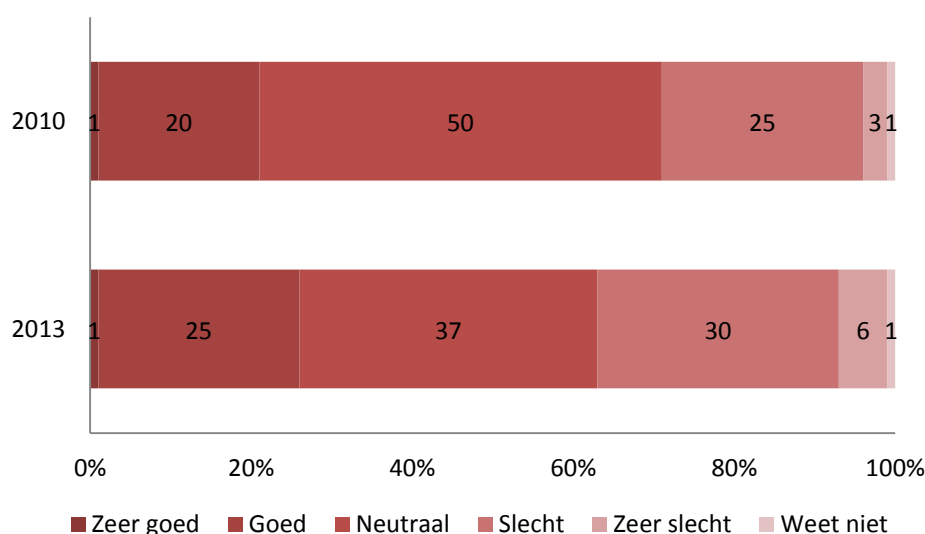
2. Resultaten

Voor dit onderzoek hebben beleidsambtenaren sport en recreatie van gemeenten een online vragenlijst ingevuld over de gevolgen van de recessie voor het gemeentelijk sportbeleid. In de vragenlijst is aandacht voor de financiële situatie van de gemeente, de veranderingen in de sportuitgaven in de huidige collegeperiode, bezuinigingsstrategieën en bezuinigingsterreinen voor de komende collegeperiode, en de verwachte uitkomst van het beleid. Daarnaast is meer specifiek ingegaan op de huurtarieven van sportaccommodaties en de consequenties van eventuele veranderingen hierin voor de sporter. In dit hoofdstuk geven we aan de hand van deze onderwerpen een overzicht van de uitkomsten van het onderzoek. Waar mogelijk en waar dit relevant is, maken we een vergelijking met de recessiepeiling uit 2010 (Hoekman 2010).

2.1 Financiële situatie

Gelet op de economisch mindere tijden verwachtten we dat de financiële situatie van gemeenten ten opzichte van 2010 is verslechterd. Dit blijkt vanuit het perspectief van ambtenaren sport en recreatie echter slechts ten dele het geval te zijn. Het aandeel gemeenten dat aangeeft een slechte of zeer slechte financiële positie te hebben, is toegenomen. In 2013 gaf 6 procent van de gemeenten aan een zeer slechte financiële positie te hebben, in vergelijking met 3 procent in 2010. Het aandeel gemeenten met een slechte financiële positie is toegenomen van 25 procent in 2010 tot 30 procent in 2013. Daarentegen is ook het aandeel gemeenten met een goede financiële positie toegenomen. In 2013 gaf een kwart van de gemeenten aan een goede financiële positie te hebben, terwijl dit in 2010 nog het geval was bij één op de vijf gemeenten. De toename van zowel het aandeel gemeenten met een goede als het aandeel gemeenten met een slechte financiële positie is ten koste gegaan van de groep met een neutrale financiële positie. Deze is afgenomen van 50 procent in 2010 tot 37 procent in 2013 (zie figuur 2.1).

Figuur 2.1 Financiële positie van gemeenten in 2010 en 2013 volgens ambtenaren sport en recreatie (in procenten van alle gemeenten)

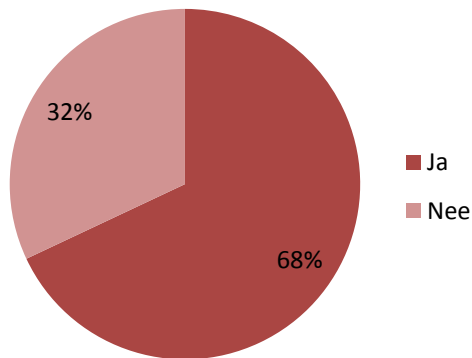

Bron: Mulier Instituut/VSG (Gemeentepeiling Recessie 2013 / Gemeentepeiling Recessie 2010)

2.2 Veranderingen in de sportuitgaven 2010–2014

De recessiepeiling in 2010 liet zien dat, hoewel sport niet boven aan staat op de prioriteitenlijst bij bezuinigingen, het sportbeleid desondanks niet ontkwam aan een bezuinigingsslag. Driekwart van de gemeenten achtte het in 2010 waarschijnlijk dat in de huidige collegeperiode (2010-2014) op sport zou worden bezuinigd. In de onderhavige meting wordt duidelijk dat 68 procent van de gemeenten daadwerkelijk heeft bezuinigd op sport in deze collegeperiode (zie figuur 2.2). Opvallend is wel dat de investering in sport per inwoner weinig lijkt te zijn veranderd. Net als in 2010 wordt over het algemeen tussen de 40 en 80 euro in sport geïnvesteerd per inwoner. Hierbij dient wel te worden opgemerkt dat een derde van de gemeenten heeft aangegeven 'niet te weten' hoeveel de investering in sport per inwoner precies bedraagt. Bij gemeenten tot 50.000 inwoners is in bijna de helft van de gevallen de benaderde sportambtenaar niet in staat om aan te geven hoeveel in sport wordt geïnvesteerd per inwoner.

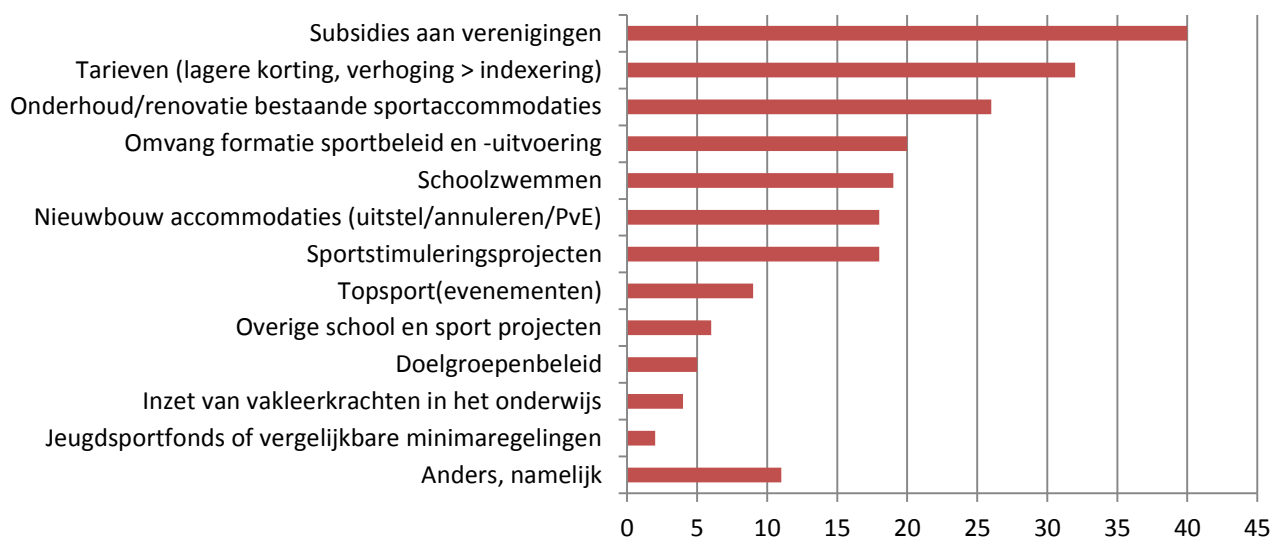
Figuur 2.2 Heeft uw gemeente in de huidige collegeperiode (2010–2014) bezuinigd op sport? (in procenten van alle gemeenten)

Bron: Mulier Instituut/VSG (Gemeentepeiling Recessie 2013)

Een nadere beschouwing van de bezuinigingen in de huidige collegeperiode laat zien dat de bezuinigingen vooral gevolgen heeft gehad voor subsidies en tarieven (zie figuur 2.3). Vier op de tien gemeenten heeft in de periode 2010-2014 bezuinigd op de subsidies aan verenigingen. Een derde van de gemeenten geeft aan de tarieven met meer dan de indexering te hebben verhoogd of de korting die verenigingen op de tarieven wordt toegekend te hebben verlaagd. Behalve op de tarieven van de sportaccommodaties hebben gemeenten bezuinigd op onderhoud en renovatie van de accommodaties. Een kwart van de gemeenten geeft aan dat dit een bezuinigingspost was (zie figuur 2.3).

Figuur 2.3 Bezuinigingen binnen het sportbeleid in de huidige collegeperiode (2010–2014) door gemeenten (in procenten van alle gemeenten)

Bron: Mulier Instituut/VSG (Gemeentepeling Recessie 2013)

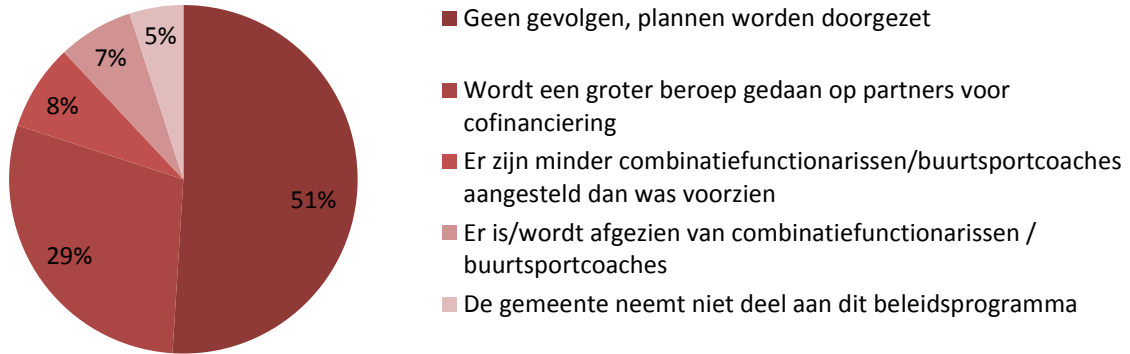
Verder wordt door een relatief groot deel van de gemeenten bezuinigd op schoolzwemmen, gelet op het feit dat niet in alle gemeenten schoolzwemmen wordt aangeboden. 19 procent van de gemeenten heeft hierop in de huidige collegeperiode bezuinigd.

De bezuinigingen zijn grotendeels doorgevoerd op de terreinen waarvan de gemeenten in 2010 al verwachtten dat daarop zou worden bezuinigd. Toen werd al gesignaleerd dat vooral subsidies en tarieven zouden worden benut om eventuele bezuinigingsdoelstellingen te halen. Daarnaast werd ook het uitstellen of annuleren van nieuwbouw van sportaccommodaties of het aanpassen van het Programma van Eisen van nieuwe sportaccommodaties door gemeenten genoemd als terrein waarop ze in de huidige collegeperiode verwachtten te gaan bezuinigen. Dit laatste is achteraf echter maar beperkt het geval gebleken, aangezien 18 procent van de gemeenten aangeeft in de huidige collegeperiode te hebben bezuinigd op de nieuwbouw van accommodaties.

Aanstelling combinatiefunctionarissen en buurtsportcoaches

In de vragenlijst is specifiek ingegaan op de gevolgen van de recessie voor de aanstelling van combinatiefunctionarissen en buurtsportcoaches. In 2010 werd duidelijk dat als gevolg van de recessie een derde van de gemeenten die voornemens was om een combinatiefunctionaris aan te stellen bij de start van de collegeperiode, afzag van de aanstelling van combinatiefunctionarissen.

Figuur 2.4 Gevolgen recessie voor de aanstelling van combinatiefunctionarissen/ buurtsportcoaches (in procenten van alle gemeenten)

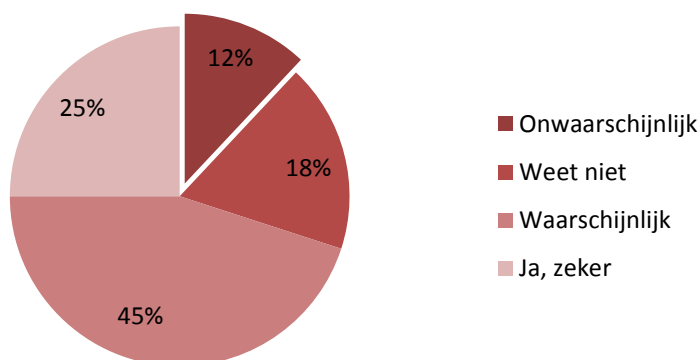
Bron: Mulier Instituut/VSG (Gemeentepeiling Recessie 2013)

De onderhavige recessiepeiling laat zien dat er tijdens de collegeperiode vervolgens weinig wijzigingen zijn opgetreden in de voorgenomen aanstelling van combinatiefunctionarissen of meer recent in de plannen rondom de buurtsportcoaches. Slechts 8 procent van de gemeenten heeft aangegeven minder combinatiefunctionarissen en buurtsportcoaches te hebben aangesteld en 7 procent van de gemeenten heeft hiervan in het geheel afgezien. Wel heeft 29 procent van de gemeenten een groter beroep gedaan op partners om de cofinanciering te regelen.

2.3 Verwachting gemeentelijke uitgaven aan sport 2014–2018

De bezuinigingen die in de huidige collegeperiode binnen het sportbeleid tot uitvoering zijn gebracht en die in de vorige paragraaf zijn beschreven, lijken het begin van een grotere bezuinigingsoperatie. Een kwart van de gemeenten weet zeker dat in de komende collegeperiode (ook) op sport moet worden bezuinigd (zie figuur 2.5). Verder geeft 45 procent van de gemeenten aan 'waarschijnlijk' in de komende collegeperiode te moeten bezuinigen op sport. 12 procent van de gemeenten geeft aan dat het 'onwaarschijnlijk' is dat in de komende collegeperiode op sport wordt bezuinigd. Deze groep bestaat voor zestig procent uit gemeenten die ook in de huidige collegeperiode niet op sport hebben bezuinigd. Dit betekent dat 7 procent van de gemeenten in de huidige collegeperiode niet heeft bezuinigd op sport en ook geen plannen heeft om in de komende collegeperiode te gaan bezuinigen op sport.

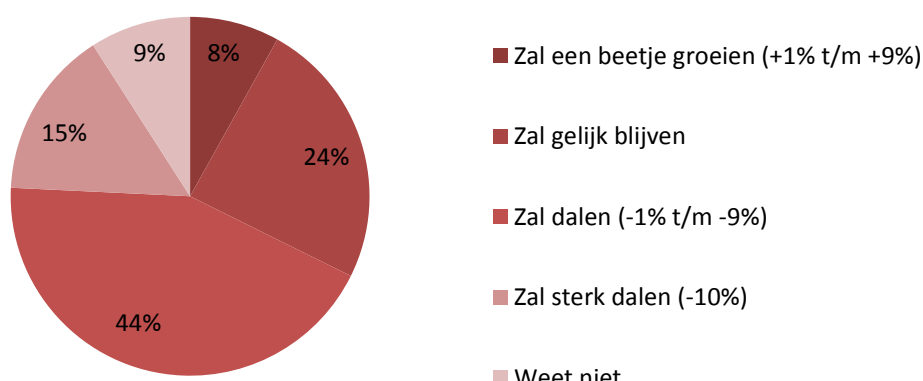
Figuur 2.5 Hoe groot is de kans dat de gemeente in de komende collegeperiode bezuinigt op sport? (in procenten van alle gemeenten)

Bron: Mulier Instituut/VSG (Gemeentepeiling Recessie 2013)

Als gevolg van de aangekondigde of verwachte bezuinigingen op sport wordt verwacht dat de gemeentelijke uitgaven aan sport verder zullen afnemen. 59 procent van de gemeenten verwacht dat de uitgaven aan sport in de komende periode lager zijn dan in de huidige collegeperiode. 8 procent van de gemeenten voorziet een stijging van de sportuitgaven in de komende collegeperiode. Een kwart van de gemeenten verwacht dat de uitgaven aan sport in de komende collegeperiode gelijk kunnen blijven (zie figuur 2.6).

Figuur 2.6 Ontwikkeling gemeentelijke uitgaven aan sport in komende collegeperiode 2014-2018 ten opzichte van huidige collegeperiode 2010-2014 (in procenten van alle gemeenten)

Bron: Mulier Instituut/VSG (Gemeentepeiling Recessie 2013)

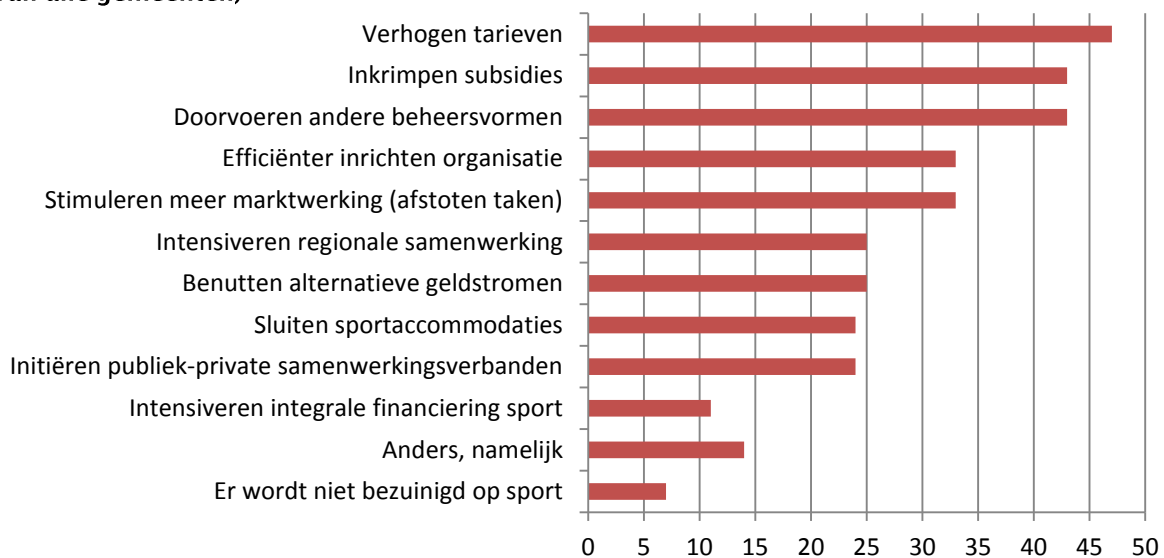
Ondanks de aanstaande bezuinigingen op sport lijkt sport er vooralsnog goed vanaf te komen. In vergelijking met andere terreinen wordt sport, evenals in 2010, geregeld ontzien bij bezuinigingsoperaties. Een derde van de gemeenten geeft aan dat in de komende collegeperiode

minder op sport wordt bezuinigd dan op andere terreinen (niet in figuur). Daar staat overigens tegenover dat 12 procent van de gemeenten aangeeft dat juist meer op sport wordt bezuinigd dan op andere terreinen.

2.4 Bezuinigingsstrategieën en bezuinigingsterreinen 2014–2018

Er bestaan verschillende mogelijkheden om de gewenste bezuinigingen binnen de sport te realiseren. Enerzijds kunnen gemeenten dit bereiken door de uitgaven aan sport te verminderen, bijvoorbeeld door subsidies te verminderen, accommodaties te sluiten of taken af te stoten. Anderzijds kunnen ze proberen om de inkomsten te vergroten door bijvoorbeeld tarieven van sportaccommodaties te verhogen of alternatieve geldstromen te benutten. Daarnaast zijn organisatorische aanpassingen denkbaar waarbij wordt gestreefd activiteiten efficiënter uit te voeren en meer te bereiken met lagere of vergelijkbare uitgaven. Hierbij valt te denken aan het efficiënter inrichten van de organisatie, het doorvoeren van andere beheersvormen, het intensiveren van integrale financiering van sport, het initiëren van publiek-private samenwerkingsverbanden of het intensiveren van de regionale samenwerking (zie figuur 2.7).

Figuur 2.7 Bezuinigingsstrategie voor komende collegeperiode 2014–2018 (in procenten van alle gemeenten)

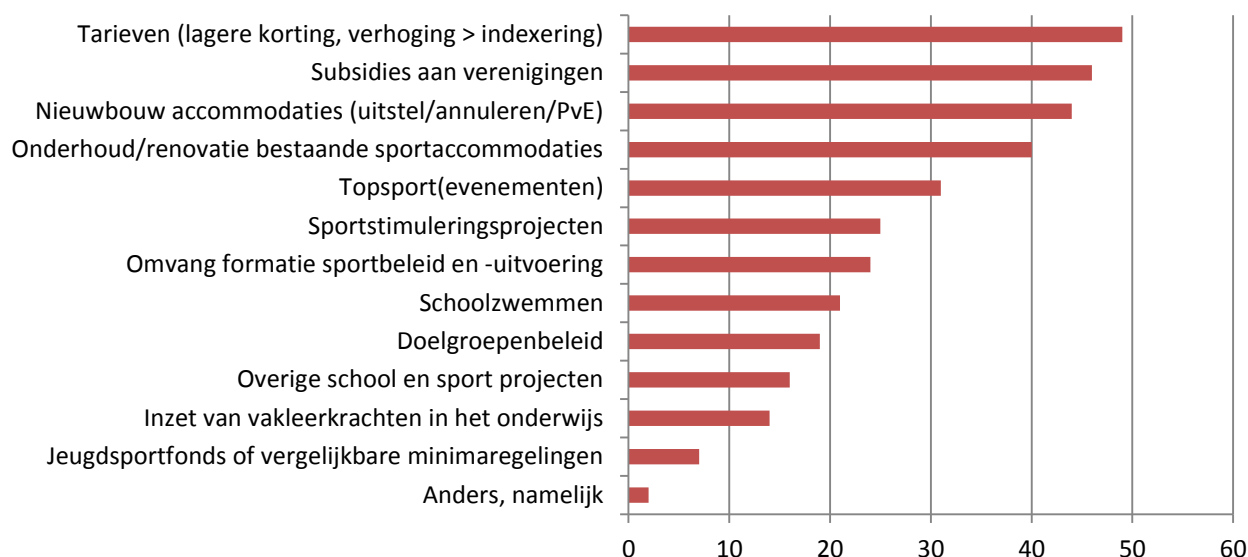
Bron: Mulier Instituut/VSG (Gemeentetepeiling Recessie 2013)

In de komende collegeperiode blijft veel aandacht bestaan om de beoogde bezuinigingen te realiseren door tarieven voor sportaccommodaties te verhogen en subsidies te verminderen. Daarnaast is er vooral belangstelling om andere beheersvormen in te voeren. Hierbij kan worden gedacht aan verzelfstandiging en mogelijk privatisering van de exploitatie en het beheer van sportaccommodaties.

Daarnaast is er oog voor het efficiënter inrichten van de eigen organisatie en de mogelijkheden om meer aan de markt over te laten (zie figuur 2.7).

Figuur 2.8 Bezuinigingen binnen het sportbeleid in de komende collegeperiode (2014–2018) door gemeenten (in procenten van alle gemeenten)

Bron: Mulier Instituut/VSG (Gemeentepeiling Recessie 2013)

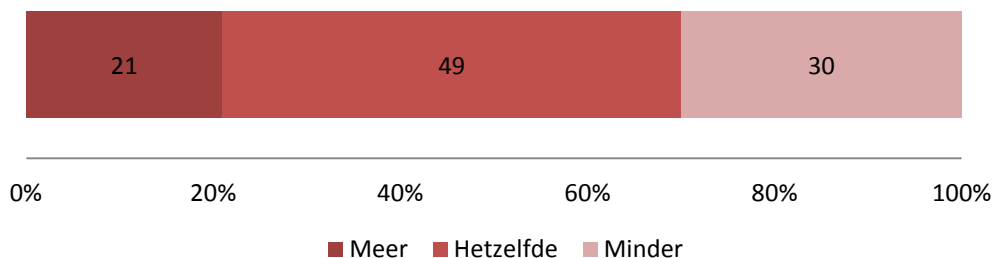
Inzoomend op de terreinen waarop wordt bezuinigd, blijkt dat na de verwachte verhogingen van tarieven en afname van subsidies aan verenigingen, vooral wordt bezuinigd op de nieuwbouw van sportaccommodaties en op onderhoud en renovatie van de bestaande accommodaties. Ook in 2010 hadden gemeenten bij eventuele bezuinigingen vooral deze terreinen in het vizier. Gemeenten zijn verder voornemens om te snijden in de eigen organisatie. Een kwart van de gemeenten geeft aan de omvang van de formatie voor sportbeleid en -uitvoering terug te brengen. Een groter deel van de gemeenten (31%) is voornemens om te bezuinigen op topsport, waarmee dus niet alleen breedtesport, maar ook topsport te maken krijgt met bezuinigingen. Op de laatste plaats staan het Jeugdsportfonds of vergelijkbare minimaregelingen: slechts 7 procent van de gemeenten geeft aan te verwachten dat hierop wordt bezuinigd. Tot slot is de verwachte bezuiniging op schoolzwemmen noemenswaardig. 21 procent van de gemeenten geeft namelijk aan in de komende collegeperiode te gaan bezuinigen op schoolzwemmen. Als dit wordt gecombineerd met de bezuinigingen op schoolzwemmen in de huidige collegeperiode, dan blijkt dat een derde van de gemeenten al heeft bezuinigd op schoolzwemmen of nog van plan is dit te gaan doen. Hiermee verdwijnt het schoolzwemmen langzaam maar zeker uit het gemeentelijk beleid.

Naast de verwachte bezuinigingen op sport is ook specifiek gevraagd of gemeenten voornemens zijn om in de komende collegeperiode op bepaalde terreinen extra te investeren. Hieruit blijkt dat gemeenten nog het meest voornemens zijn om te investeren in nieuwe sportaccommodaties (17% van de gemeenten; niet in figuur), gevolgd door het Jeugdsportfonds en andere minimaregelingen (11% van de gemeenten; niet in figuur). Het aandeel gemeenten dat wenst te investeren in nieuwe sportaccommodaties staat echter in schril contrast met het aandeel gemeenten dat voornemens is om op dit punt te bezuinigen (44%; zie figuur 2.8). Daarentegen zijn het Jeugdsportfonds en andere minimaregelingen terreinen waarin een groter aandeel van de gemeenten voornemens is te investeren dan dat van plan is hierop te bezuinigen (respectievelijk 11% en 7%).

2.5 Verwachte opbrengsten van het sportbeleid

De beschreven bezuinigingen op sport hebben gevolgen voor het sportbeleid. Het ligt voor de hand om te veronderstellen dat op basis van een lager sportbudget ook een lagere opbrengst van het sportbeleid wordt voorzien voor de komende beleidsperiode. De uitkomsten laten niettemin zien dat de gemeenten positief zijn gestemd over de uitkomsten van het sportbeleid in de komende collegeperiode. Weliswaar verwachten drie op de tien gemeenten (30%) een lagere opbrengst van het sportbeleid voor de komende collegeperiode, maar daartegenover staat dat één op de vijf gemeenten voor de komende collegeperiode een grotere opbrengst van het sportbeleid verwacht dan in de huidige collegeperiode (zie figuur 2.9).

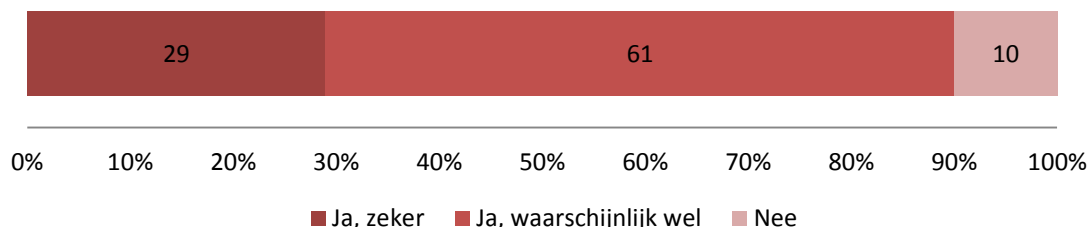
Figuur 2.9 Verwachte opbrengst van het sportbeleid voor de komende collegeperiode in vergelijking met de huidige collegeperiode (in procenten van alle gemeenten)

Bron: Mulier Instituut/VSG (Gemeenteteiling Recessie 2013)

Deze positieve verwachting van gemeenten over het uitblijven van grote gevolgen van de recessie voor de opbrengsten van het sportbeleid wordt vooral gevoed door de mogelijkheden die ze zien om meer taken door derden te laten oppakken. Daarbij kan worden gedacht aan sportverenigingen, die sportstimuleringsactiviteiten of het beheer van de eigen sportaccommodatie kunnen overnemen van de gemeente. Daarnaast lijken gemeenten maar beperkt negatieve effecten te verwachten van een tariefsverhoging. Aangenomen wordt dat er rek zit in de huidige tarieven voor sportaccommodaties, waardoor tariefsverhogingen weinig tot geen consequenties hebben voor de opbrengst van het sportbeleid. Wel verwachten gemeenten dat tariefsverhogingen leiden tot contributieverhogingen bij sportverenigingen, zodat het voor de burgers duurder wordt om te gaan sporten. 90 procent van de gemeenten geeft aan dat in de komende vijf jaar het sporten (waarschijnlijk) duurder gaat worden voor de eigen burgers (zie figuur 2.10). Eén op de tien gemeenten verwacht dat in de komende vijf jaar de kosten voor sporten op eenzelfde niveau blijft.

Figuur 2.10 Wordt in de komende vijf jaar sporten duurder voor de burger? (in procenten van alle gemeenten)

Bron: Mulier Instituut/VSG (Gemeentepeiling Recessie 2013)

In grotere gemeenten wordt explicieter aangegeven dat sport duurder gaat worden voor de burger. Meer dan de helft van de gemeenten met meer dan 50.000 inwoners geeft aan dat sport zeker duurder gaat worden voor de burger. Gemeenten met minder dan 20.000 inwoners zijn het minst uitgesproken, met 11 procent van de gemeenten die aangeeft dat sporten zeker duurder gaat worden en 77 procent van de gemeenten die aangeven dat het waarschijnlijk duurder gaat worden. Ongeacht de omvang van de gemeente wordt maar beperkt aangegeven dat sport niet duurder wordt voor de burger.

2.6 Verdieping huurtarieven sportaccommodaties

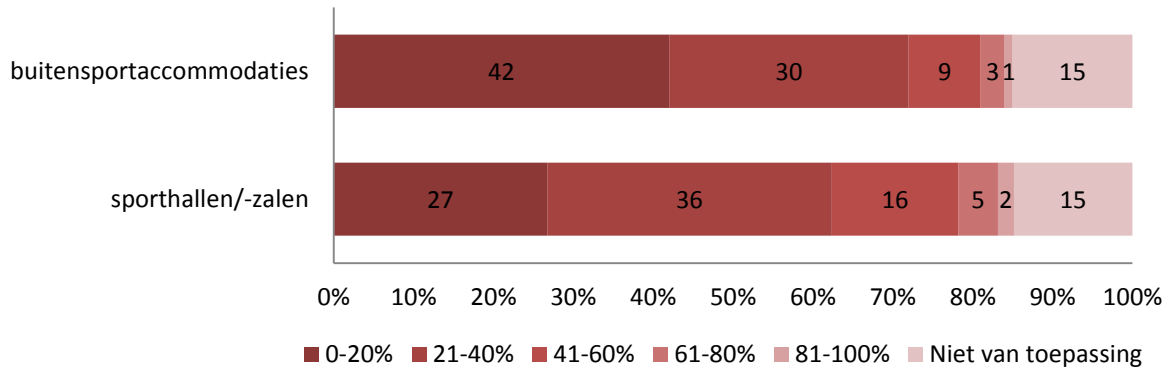
Ongeveer 85 procent van de gemeentelijke uitgaven aan sport gaat naar sportaccommodaties (Hoekman e.a. 2011). Het is dan ook geen verrassing dat bij noodzakelijke bezuinigingen sportaccommodaties nadrukkelijk in beeld zijn als bezuinigingsposten. Gemeenten hanteren doorgaans lage, niet-kostendekkende tarieven voor het gebruik van sportaccommodaties, waardoor exploitatietekorten bestaan. Vandaar dat in deze paragraaf extra aandacht is voor de tariefstelling van sportaccommodaties.

In vergelijking met omliggende gemeenten schatten gemeenten hun eigen huurtarieven voor sportaccommodaties overwegend laag in. 41 procent van de gemeenten geeft aan dat hun huurtarieven lager zijn dan die in omliggende gemeenten. De helft van de gemeenten is van mening dat hun huurtarieven vergelijkbaar zijn met omliggende gemeenten. Slechts 8 procent is van mening dat de eigen huurtarieven hoger zijn dan in omliggende gemeenten.

Kostendekkendheid

Gemeenten faciliteren sport voor de burger en bieden sportaccommodaties aan tegen tarieven die onder de kostprijs liggen. Overwegend wordt voor sporthallen en sportzalen minder dan 40 procent van de werkelijke kosten doorbelast aan de gebruiker. De uitkomsten laten zien dat 27 procent van de gemeenten maximaal 20 procent van de werkelijke kosten van een sporthal of gymzaal doorbelast aan de gebruiker. Een kwart van de gemeenten betaalt dus minimaal 80 procent van de werkelijke kosten van een sporthal of sportzaal. Bij 36 procent van de gemeenten ligt de kostendekkendheid van een sporthal of sportzaal tussen de 21% en 40% (zie figuur 2.11).

Figuur 2.11 Mate van kostendekkendheid (percentage van de werkelijke kosten dat wordt betaald door de gebruiker) van buitensportaccommodaties en sporthallen en -zalen (in procenten van alle gemeenten)

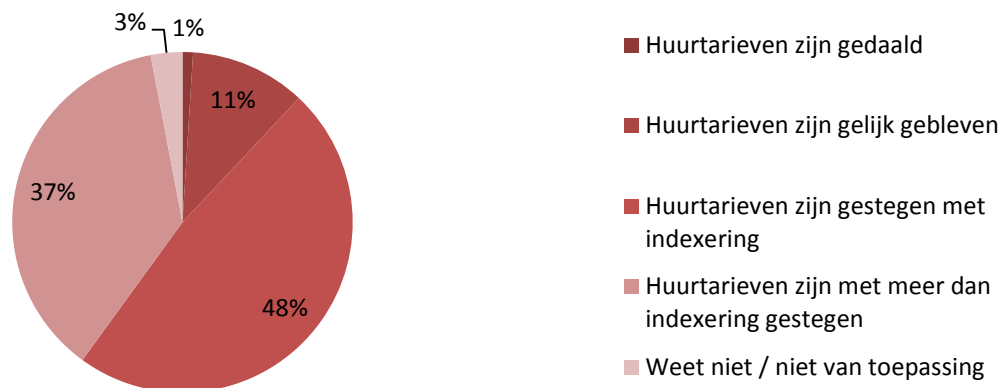
Bron: Mulier Instituut/VSG (Gemeentepeiling Recessie 2013)

De kostendekkendheid van buitensportaccommodaties is lager (zie figuur 2.11). Daarvoor geldt dat 42 procent van de gemeenten maximaal 20 procent van de werkelijke kosten doorbelast aan de gebruiker. Bij 30 procent van de gemeenten ligt de kostendekkendheid van buitensportaccommodaties tussen de 21% en 40%.

Ontwikkeling huurtarieven

Eén op de drie gemeenten heeft in de huidige collegeperiode de tarieven van sportaccommodaties met meer dan de indexering verhoogd. Uit de toelichting die de gemeenten hierbij geven, blijkt dat het overwegend gaat om een additionele verhoging van minimaal 5 procent boven op de standaard indexering van 2 procent. Ongeveer de helft van de gemeenten heeft zich beperkt tot een indexmatige verhoging (zie figuur 2.12).

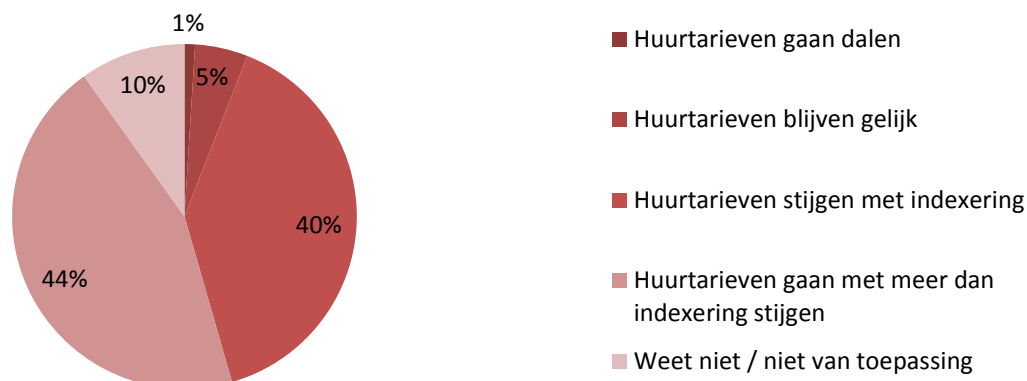
Figuur 2.12 Ontwikkeling huurtarieven gemeentelijke sportaccommodaties in de huidige collegeperiode (in procenten van alle gemeenten)

Bron: Mulier Instituut/VSG (Gemeentepeiling Recessie 2013)

Voor de komende jaren wordt een verdere verhoging van de tarieven voorzien. 40 procent van de gemeenten geeft aan in de komende collegeperiode de tariefsverhogingen beperkt te kunnen houden tot de indexmatige verhogingen. Bij 45 procent van de gemeenten wordt verwacht dat de tarieven met meer dan de indexering worden verhoogd (zie figuur 2.13).

Figuur 2.13 Verwachte ontwikkeling huurtarieven gemeentelijke sportaccommodaties in de komende collegeperiode (in procenten van alle gemeenten)

Bron: Mulier Instituut/VSG, (Gemeentepeling Recessie, 2013)

Een nadere analyse van de gerapporteerde omvang van de tariefsverhoging bij gemeenten die hebben aangegeven een meer dan indexmatige verhoging door te voeren, laat zien dat het een gemiddelde verhoging van 25 procent boven op de indexering betreft. Dit is deels het gevolg van een verdubbeling of meer dan een verdubbeling van de tarieven bij enkele gemeenten. Kijken we meer specifiek naar de mate waarin de tarieven worden verhoogd, dan wordt zichtbaar dat de helft van de gemeenten die een meer dan indexmatige verhoging verwacht een verhoging tot maximaal 10 procent boven op de indexering voorziet. 80 procent van de gemeenten die een meer dan indexmatige tariefsverhoging verwacht, geeft aan dat het maximaal een verhoging van 20 procent boven op de indexering zal zijn.

3. Conclusies en slotbeschouwing

Dit onderzoek laat zien dat de gemeentelijke bezuinigingen op sport zich niet alleen beperken tot de huidige collegeperiode, maar zich uitstrekken tot de komende collegeperiode. Dit was gelet op de voortdurende mindere economische tijden te verwachten. Op tal van terreinen wordt door gemeenten bezuinigd en het is dan een illusie te denken dat sport buiten schot blijft bij de vele bezuinigingsoperaties. Overigens lijkt sport niet harder te worden getroffen dan andere terreinen. De onderhavige recessiepeiling laat juist zien dat net als in 2010 sport vaker wordt ontzien dan dat gemeenten extra bezuinigingen op de sport 'afwentelen'. Dit onderstreept het belang dat op lokaal niveau wordt gehecht aan sport. Desalniettemin heeft 68 procent van de gemeenten in de huidige collegeperiode op sport bezuinigd en is 70 procent van de gemeenten voornemens om in de komende collegeperiode op sport te gaan bezuinigen. Dit houdt in dat in totaal 93 procent van de gemeenten ófwel al bezuinigd heeft op sport óf de verwachting heeft uitgesproken te gaan bezuinigen op sport.

De doorgevoerde bezuinigingen in de huidige collegeperiode stroken goed met de verwachtingen die de gemeenten in 2010 hebben uitgesproken. Het verlagen van subsidies en het verhogen van de tarieven voor sportaccommodaties waren, zoals verwacht, de belangrijkste manieren om in de huidige collegeperiode te bezuinigen. Daarnaast is door veel gemeenten bezuinigd op het onderhoud van bestaande sportaccommodaties. Opvallend is dat de in 2010 verwachte bezuinigingen op nieuwe sportaccommodaties maar beperkt tot uitvoering zijn gebracht. Wel spreekt 44 procent van de gemeenten de verwachting uit in de komende collegeperiode hierop te gaan bezuinigen. Daarentegen meldt 18 procent van de gemeenten juist extra te gaan investeren in de nieuwbouw van sportaccommodaties. Na het verhogen van tarieven en het verlagen van subsidies komt in de komende collegeperiode de nieuwbouw van accommodaties op de derde plaats op de lijst van bezuinigingen, gevolgd door onderhoud aan bestaande sportaccommodaties.

Zoomen we in op de bezuinigingsstrategieën voor de komende periode, dan valt op dat gemeenten ook mogelijkheden zien in het doorvoeren van andere beheersvormen om op die manier de bezuinigingen te realiseren. Dit sluit aan bij onderzoek van Bakker en Hoekman (2013) naar exploitatie en beheer van buitensportaccommodaties, waarin duidelijk werd dat gemeenten voor de komende periode een beleidsvoornemen hebben om (meer) sportaccommodaties te privatiseren. Het is evenwel ongewis in hoeverre deze andere beheersvormen ook tot duurzame bezuinigingen leiden. Bij grotere gemeenten, waar in een eerder stadium al is overgegaan tot privatisering van buitensportaccommodaties, is immers een tegengestelde beweging tot deprivatisering zichtbaar. Verenigingen bleken veelal moeite te hebben met het onderhoud en beheer van de sportaccommodaties, waardoor gemeenten financieel moesten bijspringen bij renovaties of om achterstallig onderhoud op te lossen. Het lijkt erop dat gemeenten, en ook verenigingen, om die reden sportaccommodaties graag wensten te deprivatiseren, zodat de gemeente weer verantwoordelijk werd voor het onderhoud van de sportaccommodatie. Het zou in dit kader interessant zijn om onderzoek te doen naar de succes- en faalfactoren van privatisering van sportaccommodaties, naar de wijze waarop verenigingen invulling geven aan het beheer en onderhoud van de sportaccommodaties en naar de problemen of knelpunten die zij daarbij ervaren. Dit kan bijdragen aan een beter zicht op de mogelijkheden en onmogelijkheden van deze bezuinigingsstrategie. Vooral nog is onduidelijk wat andere beheersvormen op langere termijn kunnen opleveren voor een gemeente.

Daarnaast zien gemeenten ook mogelijkheden om te bezuinigen door de eigen organisatie efficiënter in te richten en door taken af te stoten. Schoolzwemmen springt er nadrukkelijk uit. Een derde van de gemeenten geeft aan in de huidige collegeperiode te hebben bezuinigd op schoolzwemmen of anders in de komende collegeperiode te gaan bezuinigen op schoolzwemmen. Hiermee lijkt schoolzwemmen te verdwijnen uit het gemeentelijk beleid.

De meest genoemde bezuinigungsstrategieën voor de komende collegeperiode zijn echter het verhogen van de tarieven en het verlagen van de subsidies. Hiermee kiezen gemeenten er duidelijk voor om de rekening van de sport meer bij de gebruiker neer te leggen. Dit onderzoek laat zien dat verenigingen op dit moment vaak niet meer dan 20 procent tot 40 procent van de werkelijke kosten van een sportaccommodatie betalen. Gemeenten dragen de rest bij en verstrekken de verenigingen daarnaast ook nog in meer of mindere mate aanvullende subsidies, zoals een jeugdlijdsubsidie. Gemeenten willen hier nu verandering in brengen en de verenigingen een groter aandeel van de werkelijke kosten van een sportaccommodatie laten betalen. In de huidige collegeperiode was dit al zichtbaar: veel verenigingen hebben te maken gehad met additionele tariefsverhogingen boven op de indexmatige verhoging. Ook in de komende collegeperiode voorzien gemeenten tariefsverhogingen. Bijna de helft van de gemeenten verwacht de tarieven met meer dan de indexering te gaan verhogen. Hierbij gaat het in meerderheid om tariefsverhogingen variërend van 5 procent tot en met 20 procent boven op de indexering. Dit heeft ongetwijfeld consequenties voor verenigingen die hierdoor met hogere uitgaven worden geconfronteerd. Het verleden laat echter zien dat verenigingen veerkrachtig zijn en tot op heden vrij ongevoelig zijn voor de gevolgen van de recessie (Van Kalmthout e.a. 2010). In de vorig jaar gehouden SportAanbiedersMonitor (Van Kalmthout e.a. 2013) werd duidelijk dat de financiële situatie van verenigingen al lange tijd stabiel is ondanks teruglopende sponsorinkomsten en een daling van de gemeentelijke bijdragen. In 2012 gaf evenals in 2007 twee derde van de verenigingen aan financieel gezond te zijn. De tariefsverhogingen in de afgelopen jaren en de afbouw van subsidies lijken hiermee geen gevolgen te hebben gehad voor de financiële situatie van de sportverenigingen. Aandachtspunt is evenwel dat de verenigingen die aangeven minder gezond te zijn (8%), de stijging van kosten en huurprijzen noemen als voornaamste knelpunt ten aanzien van de financiële situatie (Van Kalmthout e.a. 2013).

De gemeentelijke bezuinigingen op sport raken niet alleen de sportvereniging, maar ook de burger. Mede als gevolg van het doorbelasten van tariefsverhogingen door verenigingen in de contributies, zal sport ook voor de burger duurder worden. Negentig procent van de gemeenten verwacht dat in de komende vijf jaar sporten duurder gaat worden voor de burger. Er zijn echter voornamelijk weinig aanwijzingen dat dit grote gevolgen zal hebben voor de sportdeelname. Geldgebrek behoort tot op heden tot de minst genoemde redenen om niet te sporten (Breedveld e.a. 2013). Wanneer mensen zeggen geen geld te hebben voor sport, betekent dit overwegend dat ze het er niet voor over hebben of dit liever besteden aan iets anders. Het zijn dan ook niet zozeer de kosten van de sportbeoefening die een rol spelen bij de besluitvorming om wel of niet te gaan sporten, al dient gezegd dat voor specifieke bevolkingsgroepen geld een belangrijkere rol kan spelen om wel of niet te sporten. Een positief signaal in dit kader is dan ook dat 11 procent van de gemeenten extra wenst te investeren in minimaregelingen, zoals het Jeugd sportfonds, om sporten betaalbaar te houden voor alle groepen uit de samenleving.

Een derde van de gemeenten verwacht in de komende collegeperiode als gevolg van de bezuinigingen op sport en het duurder worden van de sportbeoefening een lagere opbrengst van het sportbeleid dan in de huidige collegeperiode. De overige gemeenten denken evenveel of zelfs meer te kunnen bereiken met het sportbeleid. Enerzijds is dit mogelijk ingegeven door de aanstelling van combinatiefunctionarissen en buurtsportcoaches in de afgelopen jaren waarvan in de komende collegeperiode de vruchten moeten worden geplukt. Anderzijds is dit mogelijk ingegeven door de veerkracht die sportverenigingen in de afgelopen periode hebben getoond en de tot dusverre beperkte gevolgen van het duurder worden van de sportbeoefening voor de sportdeelname. Het is echter de vraag hoe lang verenigingen die veerkracht houden en wanneer het punt bereikt wordt dat mensen sporten te duur gaan vinden. Gemeenten doen er zodoende goed aan om te blijven monitoren hoe sportverenigingen reageren op tariefsverhogingen en subsidieverlagingen en andere gevolgen van de recessie, en in hoeverre zij erin slagen zich voldoende te wapenen tegen de negatieve gevolgen hiervan. Daarnaast is het goed dat gemeenten zicht blijven houden op de betaalbaarheid van sportbeoefening in de eigen gemeente. Divers onderzoek naar de prijselasticiteit van sport laat weliswaar zien dat prijsverhogingen in de sport maar beperkt consequenties hebben voor de deelname en dat er een bereidheid is bij sporters om meer te betalen voor de sportbeoefening (Wicker 2011, Kesenne 2011, Driessen en Siemons 2012). Maar daarnaast is ook bekend dat dit niet opgaat voor alle groepen van de samenleving (Hoekman 2013). In dit licht is het positief dat een deel van de gemeenten voornemens is om extra te investeren in minimaregelingen zoals het Jeugdsportfonds. Het is echter de vraag of dit afdoende is om sport betaalbaar te houden voor iedereen.

Sporten mag dan duurder gaan worden voor de burger, dat wil niet zeggen dat gemeenten zich in deze moeilijke tijden niet sterk maken voor de sport. Sport wordt dan ook niet zwaarder getroffen dan andere terreinen, maar eerder juist ontzien. Verder investeren gemeenten nog altijd tussen de 40 en 80 euro per inwoner in sport en betalen de gebruikers van de sportaccommodaties ook na de beoogde tariefsverhogingen gemiddeld genomen minder dan de helft van de werkelijke kosten. Wel gaan de bezuinigingen de sport raken en valt te verwachten dat sportverenigingen meer moeten gaan betalen en dat ook het sporten duurder zal worden. Het is moeilijk voorstelbaar dat dit in deze tijden anders zou hebben gekund, en in vergelijking met andere sectoren mag de sport zich gelukkig prijzen als het daarbij blijft.

Literatuur

- Bakker, S. en R. Hoekman (2013). *Exploitatie en beheer van buitensportaccommodaties*. Factsheet. Utrecht: Mulier Instituut.
- Breedveld, K., R. Hoekman, H. Van der Werff, H. en J. van Kalmthout (2013). Van 65 naar 75: Het Olympisch goud van de breedtesport. In: *Sport & Strategie* 7/4, p. 26-27.
- Driessen, L. en K. Siemons (2012). *Prijselasticiteit in de sport: een empirische studie naar de relatie tussen de contributie en het ledental bij sportverenigingen*. Nijmegen: Hogeschool Arnhem en Nijmegen.
- Hoekman, R. (2010). *Recessiepeiling gemeenten 2010: doorwerking economische recessie op gemeentelijk sportbudget*. 's-Hertogenbosch: Mulier Instituut.
- Hoekman, R. (2013). *Prijselasticiteit van de sport: inzichten voor tariefstelling in de sport*. Presentatie tijdens expertmeeting VSG Tariefstelling in de sport, Amersfoort, 7/3 2013.
- Hoekman, R., D. Collard en A. Cevaal (2011). *Sportinfrastructuur in Nederland. Quickscan sportaccommodaties en sportorganisaties*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Kalmthout, J. van, R. Hoekman, P. Hover en K. Breedveld, K. (2010). *Tussen veerkracht en vrees: de impact van de recessie op de georganiseerde sport*. 's-Hertogenbosch: Mulier Instituut.
- Kalmthout, J. van, H. van der Werff, H. Veerman en T. Daamen (2013). *SportAanbiedersMonitor 2012: fact & figures*. Arnhem: NOC*NSF/ Mulier Instituut
- Kesenne, S. (2011). Hebben niet-sporters te weinig tijd of te weinig geld? In: A. Elling en F. Kemper (red). *Het kost veel tijd en je wordt er moe van: verklaringen voor sportdeelname en inzichten in de leefwereld van niet-sporters*. 's-Hertogenbosch: Mulier Fonds.
- Wicker, P. (2011). Willingness-to-Pay in Non-Profit Sport Clubs. *International Journal of Sport Finance*, 6, p. 155-169.